

Smaastykker og Oversigter.

Aktsamlinger til Krigens Forhistorie.

Af Erik Møller.

I angelsaksiske Lande taler man altid om »den store Krig«. Størrelse er imidlertid et relativt Begreb. Thukydide taler i sit I. Kapitel om den peloponnesiske Krig som »den største endnu kendte Bevægelse ikke alene i Hellenernes Historie, men i en stor Del af Barbarverdenens — ja jeg var lige ved at sige i Menneskehedens«. Men i én Henseende overgaar den for seks Aar siden afsluttede Kamp sikkert ogsaa forholdsmæssigt set alle tidligere; den har skabt en Literatur af et Omfang som ingen Sinde før og af den mest forskelligartede Slags. I Virkeligheden er alene det trykte Stof til Krigens Historie allerede elleve Aar efter dens Udbrud blevet ganske uoverskueligt. I det følgende skal der kun forsøges at give en Oversigt over, hvad aktmæssigt Materiale der siden 1914 er fremkommet til Belysning af det mægtige Sammenstøds nærmere Forhistorie, Tiden fra c. 1908—1914. Memoirer i egentlig Forstand samt kontroversielle og ræsonnerende Skrifter lades i denne Forbindelse ude af Betragtning.

Det begyndte allerede i Løbet af det første Krigsår med en Række »kulørte« Bøger: en engelsk Blaabog, en tysk Hvidbog, en russisk Orangebog, et Par belgiske Graabøger, en serbisk Blaabog, en fransk Gulbog og en østrigsk Rødbog¹. I Almindelighed vurderes den Slags officielle Publikationer meget lavt. Treitschke²

¹ Correspondence Respecting the European Crisis (Miscellaneous Nr. 6 1914). — Das deutsche Weissbuch. Wie Russland Deutschland hinterging und den Europäischen Krieg entfesselte (Auswärtiges Amt Berlin, August 1914). — Russisk Orangebog. Samling af diplomatiske Dokumenter (September 1914). — Royaume de Belgique: Correspondance diplomatique relative à la guerre (Septembre 1914. II 1915). — Le Livre Bleu Serbe. Les pourparlers diplomatiques 16/23 Juin—2/16 Aout 1914. — Ministère des Affaires Étrangères. Documents diplomatiques 1914. La guerre européenne (Paris 1914). — Österreichisch-ungarisches Rotbuch. Diplomatische Aktenstücke zur Vorgeschichte des Krieges 1914 (Wien 1915).

² Politik II 555.

kalder dem »en Røgelse for Filistrene, gennem hvilken de ikke kan se«. Alt afhænger imidlertid her af, hvor fyldigt det Materiale er, som meddeles. Indeholder Samlingerne tilstrækkelig mange Aktstykker, vil det altid, trods Beklippelser og Udeladelser, være muligt at fastslaa Hovedlinjen i den Politik, der er ført. Og hvad specielt »Bøgerne« fra 1914—15 angaar, saa udfyldte de mange forskellige Samlinger hinanden; desuden var man ved Krigstilstandens Indtræden befriet for det Hensyn, der ellers maa tages til den anden Parts Ønske om Udeladelser. Og under disse Omstændigheder blev det allerede ved Nytaar 1915 muligt at give en nogenlunde sammenhængende Fremstilling af Begivenhederne fra det østrigsk-ungarske Ultimatum til Serbien den 23. Juli 1914 til Englands Indtræden i Krigen og Kränkelsen af den belgiske Neutralitet¹.

Og denne Papirkrig er bleven fortsat, ikke alene med Offentliggørelse af supplerende Dokumenter i Blade og Tidsskrifter i de nærmeste Maaneder efter Aktsamlingernes Fremkomst — de senere Udgaver af den tyske Hvidbog voksede ved Medtagelsen af saadanne Tilføjelser betydeligt —, men ogsaa gennem alle Kampaarene og ud over Freden. Grunden er klar nok. Den findes i Versailles-Traktatens Art. 231:

De allierede og associerede Regeringer fastslaar og Tyskland anerkender Tysklands og dets Forbundsfællers Ansvar for alle de Tab og al den Skade, som de allierede og associerede Regeringer og deres Statsborgere har lidt som Følge af den Krig, Tyskland og dets Forbundsfæller har paaført dem.

Det er Indledningen til og Motiveringen af det meget omstridte Erstatningskapitel i Fredstraktaten. Og den kendte Anklage for at have fremkaldt Krigen er her traktatmæssigt hæftet paa Centralmagterne; denne Krigsskyld er formelt anerkendt gennem den tyske Regerings Underskrift, og hermed er dette Spørgsmaal blevet sat under en tilsyneladende uendelig Debat; thi fra de overvundnes Side gøres der nemlig nu ihærdige Anstrengelser for at faa den i Traktaten udtalte Paastand modbevist. Officielt hævdes det, at Formaålet kun er moralsk, at man alene vil omstøde en uretfærdig Kendelse, men ikke undrage sig Erstatningsforpligtelserne². Imidlertid lægger man fra

¹ Smlgn. min Bog: »Fredsbrudet 1914 — En dokumenteret Fremstilling« (1915) med Fortsættelse i »Ugens Tilskuer« ³⁰/₄ og ⁷/₅ 1915. »Nye Aktsamlinger« — den serbiske Blaabog og den østrigske Rødbog.

² Se saaledes § 3 i Memorandum oversendt til de i Folkeforbunds-Raadet repræsenterede Regeringer af 29-IX-1924.

andet Hold ikke Skjul paa, at Opfattelsen er følgende: Erstatningskapitlet undergraves, naar dets Motivering bortfalder, og i Indledningen til v. Sieberts nedenfor omtalte Aktsamling hedder det f. Eks. direkte, at Skyldproblemet nu er blevet til et praktisk politisk Spørgsmaal; derfor føres Diskussionen herom med mærkelig Lidenskabelighed.

Den tyske Kamp mod Versailles-Traktatens Krigsskylds-Artikel gaar tilbage til selve Fredsforhandlingerne med *Das deutsche Weissbuch über die Schuld am Kriege mit der Denkschrift der deutschen Viererkommission zum Schuldbericht der allierten und assoziierten Mächte* (VI. Bd. af den samlede Udgave »*Materialien, betreffend die Friedensverhandlungen*«), hvor der findes et blandet, men ret betydeligt Aktmateriale til Imødegaaelse af den anden Parts Paastande. Og disse Bestræbelser er senere bleven fortsat med den af Karl Kautsky allerede i November 1918 paabegyndte Aktsamling, som senere er udgivet af Grev Montgelas og Prof. Walter Schücking: *Die deutschen Dokumente zum Kriegsausbruch I—IV* (Charlottenburg 1919), hvortil slutter sig en Udgave af Akter fra Udenrigsministeriet i München besørget for den bayerske Landdag af Dr. P. Dirr: *Bayerische Dokumente zum Kriegsausbruch und Versailles-Vertrag* (München u. Berlin 1922) foranlediget ved den revolutionære Regerings utrolig tendentiose Publikationer.

Dokumente zum Kriegsausbruch er en Mønsterudgave. Dens Svaghed er naturligvis, at den af mere private Breve kun medtager, hvad der er vedlagt de officielle Akter, men af disse synes alt det betydningsfulde, ja mere endnu, at være kommet med, og der gives nøjagtige Oplysninger om deres Tilblivelse, om Tiden for Telegrammers Afsendelse og Modtagelse¹.

Af lignende Art, men teknisk set ikke saa fuldkommen, er den tilsvarende østrigske Publikation: *Diplomatische Aktenstücke zur Vorgeschichte des Krieges 1914 — Ergänzungen und Nachträge zum österreichisch-ungarischen Rotbuch I—III* (Wien 1919, men de to sidste Bind i Virkeligheden først udkommet betydelig senere). Ogsaa denne Samling gengiver tilsyneladende udtømmende det officielle Materiale, men her suppleres dette imidlertid paa afgørende Punkter af de mere private Papirer, som den tidligere

¹ Paa enkelte Punkter har Udgiverne ogsaa medtaget senere Erklæringer af de deltagende Personligheder f. Eks. til Oplysning om det saakaldte Kronraad i Potsdam den 5. Juli 1914. Lignende Materiale i »*Beilagen zu den Stenographischen Berichten über die öffentlichen Verhandlungen des Untersuchungsausschusses*« (der Deutschen Nationalversammlung) 1920 og 1921.

Generalstabschef Feltmarskal Conrad (v. Hötzen-dorf) har offentliggjort i IV. Bind af *Aus meiner Dienstzeit* (Wien 1923).

Det er disse Aktsamlinger, som er Tyskernes Stolthed. De har, hedder det, dristigt lukket Arkiverne op, hvad ingen andre har vovet. Triumfen er dog af mere formel Art. Naar navnlig Dokumente zum Kriegsausbruch har bragt saa meget nyt, maa det ses paa Baggrund af, at den første tyske Hvidbog kun indeholdt 27 Numre, medens den russiske Orangebog havde 79, den franske Gulbog og den engelske Blaabog hver 159. Udbyttet vilde ikke blive det samme, naar Akterne i London og Paris blev gjort tilgængelige, her er allerede langt mere kendt; det russiske Udenrigsministeriums Arkiv er jo forøvrigt blevet aabnet — hvad jeg senere skal komme tilbage til — men angaaende selve Krisedagenes Historie har de russiske Akter ikke tilført os nogen afgørende ny Viden. Og noget lignende gælder om den Fremstilling, som den kendte Oxford-Historiker C. Oman udarbejdede i 1919 med Inddragning af utrykt engelsk Materiale: *The Outbreak of the War of 1914—18. A Narrative Based Mainly on British Official Documents*. De Allieredes Samlinger supplerede desuden i særlig Grad hinanden; og allerede i 1914 lod det sig konstatere, at der væsentlig var et bestemt Hul i vor Viden om Begivenhederne ved selve Krigsudbrudet: Alt, hvad der angik Forholdet mellem Wien og Berlin. Den østrigske Rødbog fra Foraaret 1915 gav paa dette Punkt noget mere Lys for Tiden efter 23. Juli, men den afgørende Betydning ved Dokumente og Aktenstücker, at de nu har fyldt dette Hul ud. Selvfølgelig vil fyldigere Materiale kunne give yderligere Enkeltheder om Entente-Regeringernes Holdning, men ikke hjælpe os paa de afgørende Punkter. De officielle Akter vil f. Eks. tie fuldkomment om Brydningerne indenfor det britiske Kabinet, som de engelske Memoireforfattere ogsaa omtaler med al mulig Diskretion¹; i det hele kan der her mangle adskilligt om de hjemlige Modsætninger, som Suchomlinov-Processen i 1917² har kastet et skarpt Lys over for Ruslands Vedkommende, men i det store og hele ligger Billedet af Stormagtspolitiken nu klart.

Og naar vi herefter kommer til Sagens Realiteter, maa den tyske Stolthed unægtelig svinde. Naturligvis har de nævnte Akt-

¹ Den eneste mere aabenhjærtige og omstændelige Beretning angaaende disse Forhold, men samtidig stærkt tendentios, findes i et Par Artikler af L. J. Maxe i *The National Review* August-September 1918.

² Utilfredsstillende dansk Gengivelse: Suchomlinow og den russiske Mobilisering (København 1917). Smlgn. Suchomlinov: *Erinnerungen* (Berlin 1924).

samlinger ført det endelige og afgørende Bevis mod Paastanden om, at Berlin-Regeringen skulde have villet eller tilstræbt Krigen: Ubestrideligt var der et Aktionsparti i Tyskland, og den Formodning, jeg for ti Aar siden fremsatte om, at dets Indflydelse var bleven stærkere i de umiddelbart foregaaende Aar¹, er bleven bekræftet af *Dokumente zum Kriegsausbruch*, men lignende Tanker kunde ogsaa findes andet Steds, som naar Lord Fisher foreslog »that we should »Copenhagen« the German fleet at Kiel à la Nelson«², eller naar de »montenegrinske« Storfyrstinder jublede, da de mente at øjne Udsigt til krigerske Forviklinger³, men ingen Steder havde disse Kredse Magten, og Rigskansler Bethmann Hollweg har saa fuldstændig Ret, naar han 30. Juli 1914 under et prøjsisk Ministermøde udviklede, at »alle Regierungen — einschliesslich Russlands — und die grosse Mehrheit der Völker an sich friedfertig seien, aber es sei die Direktion verloren und der Stein im Rollen geraten«⁴.

Men naar »Ledelsen var tabt«, saa er det jo uomtvisteligt den tyske Regerings Skyld. Den havde i Modsætning til, hvad Tilfældet havde været under Balkan-Krigene, som den bayerske *Chargé d'Affaires* i Berlin udtrykker det, givet Østrig-Ungarn »en Blankofuldmagt«⁵; og Habsburg-Rigets Statsmænd ønskede et fra deres Standpunkt set maaske forstaaeligt Opgør med Serbien, men som ingen kunde være i Tvivl om, maatte føre til Sammenstød med Rusland, og da man endelig i Berlin var bleven klar over, hvor det bar hen og prøvede at holde igen, saa forstod Hedsporerne i Wien, navnlig Conrad v. Hötzendorf, der altid havde manet til Præventivkrig, saa udmærket at holde »Stenen i Bevægelse«. Hvad psyko-politisk Rolle den russiske Mobilisering iøvrigt kan have spillet i Tyskland, hvor berettiget Frygten, den fremkaldte, end kan være, kommer man efter de senere Akt-publikationer aldrig uden om den Kendsgerning, at Centralmagterne i Sommeren 1914 baade formelt og reelt var den angribende Part. Og derfor har Tyskerne og deres Hjælpere ogsaa set, at hvis Krigsskyld-Slaget skal vindes, maa det forlægges til et andet Omraade: man maa godtgøre, at der i de forudgaaende Aar er planlagt et mægtigt Anslag mod dem og deres Forbundsfælle, og at de i 1914 kun søgte at sprænge Ringen. Beviset herfor har

¹ *Fredsbrudet 1914* S. 29—30 jfr. 5—6.

² *Memories by Lord Fisher* (London 1919) S. 4.

³ Den tidligere franske Gesandt i Petrograd *Paléologue* i *Revue des deux mondes* 1921. I.

⁴ *Dokumente* II 178.

⁵ *Dokumente* IV 127 jfr. I 32—33.

man stræbt at føre ved Fremdragen af aktmæssigt Materiale fra en noget tidligere Periode, og det mærkelige Fænomen er, at Ansvarsdebatten i Løbet af de sidste Aar er bleven forskudt i Tid. Man søger nu navnlig at belyse Krigens lidt fjærnere Forhistorie gennem nye Publikationer.

En Bevægelse i den Retning var allerede begyndt længere tilbage med Offentliggørelser af Aktstykker fra de belgiske Arkiver. I de senere Udgaver af den tyske Hvidbog fra 1914 naaede de første af disse med: Referater af Samtalerne mellem den engelske Militærattaché og den belgiske Generalstabschef, der imidlertid indeholdt noget ganske andet, end man fra tysk Side vilde læse ind deri, fordi Forudsætningen for Englænderens Udtalelser var en tysk Krænkelser af Belgiens Neutralitet¹. I Fortsættelse heraf kom derpaa i 1915 den af det tyske Udenrigsministerium foranstaltede Udgave af *Belgische Aktenstücke 1905—1914. Berichte der belgischen Vertreter in Berlin, London und Paris an den Minister des Aeusseren in Brüssel*, som skulde godtgøre, at Frygten for en Neutralitetskrænkelser fra Ententemagternes Side havde været fremherskende indenfor det belgiske Diplomati. Det stemte ganske vist ikke med de første Publikationer, der var bleven læst som Aftaler mellem Belgien og Vestmagterne, men Sammenhængen er, at den officielle og navnløse Udgiver i høj Grad har valgt det Stof, der kom Samtiden for Øje. Meget loyalt er der nemlig efter Krigen foranstaltet en ny tysk Udgave, hvor det ranede Materiale gengives fuldstændigt af Bernhard Schwertfeger i Forbindelse med Wilhelm Köhler og Alfred Doren: *Zur europäischen Politik 1897—1914 I—V* (Berlin 1919)². Og det viser sig nu, at Belgierne med nogenlunde ligelig Frygt har set paa de to Magtgrupper, og deres Udtalelser beviser ikke noget om Skyldspørgsmaalet. Spredtvis indeholder den belgiske Korrespondance i sin autentiske Form forøvrigt en Del brugeligt Stof.

Paa lignende Maade som de belgiske er ogsaa de serbiske Arkiver bleven gennempløjede af Okkupationsmyndighederne under Krigen, og de har leveret en betydelig Del af Materialet i den tyske Hvidbog for 1919³. Disse Akter viser, at man i Belgrad har set hen til den Fremtid, hvor alle Sydslaver kunde forenes. Men der er intet, som tyder paa umiddelbart aggressive Planer

¹ Smlgn. min Artikel i »Ugens Tilskuer« 7. Maj 1915.

² V. Bd. gaar iøvrigt tilbage til Firserne.

³ Derimod synes den tidligere serbiske Chargé d'Affaires i Berlin Boghitchewitsch kun i ringe Grad at have raadet over originalt Materiale ved Udarbejdelsen af sin Bog: »Kriegsursachen« (Zürich 1919).

mod Østrig-Ungarn, hvad ogsaa vilde have været ganske selv-morderisk. Og naar der navnlig fra russisk Side til Tider er blevet spillet paa disse Forhaabninger, saa sker det især under Balkan-Krigene for at faa Serberne til at vise Resignation angaaende Krav om Landudvidelse i den foreliggende Situation ved Henvisning til deres straalende Fremtidsudsigter.

Det mest monumentale Forsøg paa at klarlægge den tyske Politik og dens fredelige Karakter i Tiden før Krigen er imidlertid gjort med den Udgave af Udenrigsministeriets egne Akter, der er bleven besørget af Johannes Lepsius, Albrecht Mendelssohn Bartholdy og Friedrich Thimme, og som begyndte at udkomme i 1922 under Titlen: *Die grosse Politik der europäischen Kabinette 1871—1914*. Oprindeligt planlagt til atten Bind, er Værket nu med det enogtyvende naaet frem til Algeciras-Konferencen i 1906, og denne Samling, som jeg haaber ved en senere Lejlighed at kunne komme tilbage til, falder saaledes ikke egentlig indenfor det Tidsrum, nærværende Artikel beskæftiger sig med.

Et Slags politisk Piratforetagende overfor den officielle Publikation er begyndt i Efteraaret 1924 med Udgivelsen af de *Politische Dokumente*, paa hvilke den tyske Flaades Skaber, Storadmiral v. Tirpitz har bygget sine *Erinnerungen* (fra 1919). En større eller mindre Del af de Statsakter og mere personlige Papirer, som har ligget i hans Gemmer, overgives her til Offentligheden; foreløbig drejer det sig i *Der Aufbau der deutschen Weltmacht* (Stuttgart u. Berlin 1924) om Tiden før Krigen. Nogen objektiv Udgivervirksomhed er der naturligvis ikke Tale om i dette Tilfælde. Dokumentsamlingen skal selvfølgelig forsvare v. Tirpitzs Handlinger og Meninger. Men den Opstandelse, som Bogen har fremkaldt i det store Fædreland, har for meget at gøre med Øjeblikkets politiske Modsætninger til, at udenforstaaende kan tage Sagen saa alvorligt. Uomtvistelig er en uauthoreret Offentliggørelse af saadanne Akter i sig selv en Handling, som ikke lader sig forsvare, men den store Krig har nu engang gjort Begivenheder, som kun ligger elleve Aar tilbage, til Oldtids-historie, og der er, som vi straks skal se, sket meget af samme Slags i de andre krigsførende Lande. Mærkeligt er det desuden, at Angrebet er blevet ført af en af de Udgivere af »Die grosse Politik«, som i Fortalen til 1. Serie proklamerede, at de tyske Arkivers »Aabning . . . for hele Tiden før Krigen (skulde) gennemføres uden Hensyn«. Naar alt kommer til alt, er der ikke sket andet, end at Tirpitz har foregrebet Udgivelsen af en Del af den diplomatiske Korrespondance fra London, og han har samtidig

bl. a. givet os en interessant halvofficiel Brevveksling mellem ham og Fyrst Bülow om Flaadelovenes Virkninger paa Forholdet mellem Tyskland og England, der maaske ikke var kommen med i den officielle Samling. Den egentlige Moral af det hele er, at ligesom de tyske Akter om Forhandlingerne med Danmark fra Treserne og Halvfjerserne ikke var tilgængelige for en dansk Forsker, synes det alene at være for d'Hrr. Lepsius, Mendelssohn Bartholdy og Thimme, at den hensynsløse Aabning af Arkiverne er gældende, hvilket stiller hele Spørgsmaalet i et lidt andet Lys.

Noget tilsvarende til »Die grosse Politik der europäischen Kabinette« findes foreløbig ikke i andre Lande. Aktsamlingerne om Forhandlingerne mellem Østrig-Ungarn og Italien 1914—15, en Grønbog: *Documenti diplomatici presentati al parlamento italiano. Austria-Ungheria 20/2 1915*, og den første Rødbog: *K. U. K. Ministerium des Äussern — Zur Vorgeschichte des Krieges mit Italien* (Wien 1915) medtager ogsaa spredte Numre fra de foregaaende Aar. For Østrig-Ungarns Vedkommende udtømmer A. F. Pribram: *Die politischen Geheimverträge Oesterreich-Ungarns 1879—1914* (Leipzig 1920, kun I. Bind udkommen) naturligvis en bestemt Slags Materiale, og de første Bind af Baron v. Conrads allerede tidligere omtalte »Aus meiner Dienstzeit« indeholder ogsaa vigtige politiske Dokumenter; i mange Maader møder vi her en Publikation, der ganske svarer til den tirpitz'ske, men mindre tendentiøs. Paa engelsk Side har man, siden Omans ovenciterede Værk blev offentliggjort, væsentlig forholdt sig taus. Ogsaa de historiske og selvbiografiske Værker, der har gjort Brug af utrykt Aktstof, drejer sig mere om selve Krigen end dens Forhistorie som Winston Churchills *World Crisis* og S. A. B. Dewars Bog om *Sir Douglas Haig's Command*. En Afvigelse skete, da Lord Hardinge of Penshurst i »Times« for den 10. Novb. 1924 offentliggjorde sin Beretning om Samtalen med Wilhelm II i Cronberg 11. August 1908 som Korrektiv til det kejserlige Referat, der var blevet aftrykt i »Politische Dokumente«, og den 3. December 1924 har samme Blad offentliggjort en Korrespondance mellem Austen Chamberlain og R. W. Seton-Watson, hvori den konservative Udenrigsminister lover at fortsætte med en Plan, der allerede var forberedt af hans Forgænger (Ramsay MacDonald), idet Offentliggørelsen af en Aktsamling i Lighed med den tyske overdrages til G. P. Gooch og H. W. V. Temperley. Af disse Udgivere har Temperley udarbejdet det officielle engelske Værk om Fredslutningen¹, medens Gooch tilhører den radikale Ret-

¹ A History of the Peace Conference at Paris I—VI (1920—23).

ning, der altid stod skeptisk til Entente-Politiken. Samtidig er Grænsen for den almindelige Benyttelse af Udenrigsministeriets Akter til historiske Undersøgelser bleven skudt frem fra 1860 til 1878.

I Frankrig har man hidtil nøjedes med en mere spredtvis Offentliggørelse, saaledes: *Ministère des Affaires Étrangères. Documents diplomatiques. L'Alliance Franco-Russe* (Paris 1918) og *Les Accords Franco-Italiens de 1900—1902* (Paris 1920); Poincaré skal som Ministerpræsident i Efteraaret 1922 paa en Henvendelse fra »Ligaen for Menneskerettighederne« have svaret, at det var for tidligt at offentliggøre alle Udenrigsministeriets Akter om Krigens Begyndelse. Imidlertid vil dette Standpunkt næppe kunne opretholdes længe, og »Le Temps« har 5. August 1924 udtalt sig for at aabne Arkiverne, »da Frankrig intet har at frygte«. En fransk Publikation vilde jo iøvrigt kunne komme i naturlig Fortsættelse af *Les origines diplomatiques de la guerre 1870—71*.

Imidlertid har de russiske Arkiver ogsaa leveret mange og foreløbig de betydningsfuldste Bidrag til Krigens nærmere Forhistorie. »Afløringerne« — thi om Forsøg paa saadanne drejede det sig her — begyndte snart efter Omvæltningerne i Foraaret 1917 med Offentliggørelsen af Telegramvekslingen mellem Kejser Wilhelm og Czar Nikolaj¹, og efter den røde Revolution i Efteraaret tog Bolshevierne straks fat med Publikationer af Statsakter i den bestemte Hensigt at bringe deres Forgængere og Modstandere i Miskredit. Paa denne Baggrund melder Spørgsmaalet sig ganske naturligt, hvorvidt dette med en bestemt Tendens fremdragne og fremlagte Kildestof ogsaa kan betragtes som autentisk og paalideligt. Svaret maa imidlertid med alt Forbehold overfor Udgivervalg og Udgivelsesmaade for den alt overvejende Del af Materialets Vedkommende blive bekræftende. Der findes i disse Samlinger, som jeg nedenfor skal behandle i det enkelte, uendelig meget, som paa ingen Maade er i Favør af det, de skal bevise, og hvor Dokumenterne kan kontrolleres ad anden Vej, falder Prøven gennemgaaende gunstig ud.

Sovjet-Herrerne udsendte allerede i December 1917 en *Samling af hemmelige Dokumenter hentede fra det gamle russiske Udenrigsministeriums Arkiv*, der igennem syv Smaahefter gav et meget tilfældigt Udvalg af de for Borgerskabet mest compromitterende Aktstykker spredt over Tiden fra 1881 til 1917². I Februar 1918

¹ Senere ogsaa Kejser Wilhelms Breve til Czaren og forskellige andre af Czar-Familiens Papirer.

² En samlet Udgave synes at være udkommen i Berlin 1919 *Tajnyje Dokumenty is archiva russkavo ministertwa Inostransky Djel*. Die russische

standsede denne Publikation, der ogsaa har ydet Bidrag til den tyske Hvidbog 1919, af »tekniske Grunde«: som Følge af den fornyede tyske Offensiv mod Øst. Samlingen, der for Aarene 1908—1914 indeholder meget lidt, som nu ikke ogsaa er kendt andet Steds fra, bringer for selve Krigsaarenes Vedkommende meget værdifuldt Materiale, og en Protokol af 29. Oktober 1907 giver et vigtigt Holdepunkt til Bedømmelse af Nord-Østersø-Konventionernes Forhistorie.

Medens de bolshevikiske Publikationer i de følgende Aar fortsattes spredtvis i Blade og Tidsskrifter, saa en russisk Dokument-samling paa 827 Sider af en noget anden Art Lyset i 1921: *Diplomatische Aktenstücke zur Geschichte der Entente-politik der Vorkriegsjahre* (Berlin u. Leipzig). Udgiveren B. v. Siebert havde inden Krigen været knyttet til den russiske Ambassade i London og havde allerede tidligt taget Afskrift af det Aktmateriale, der her gik gennem hans Hænder, for senere at kunne skrive Historie; nu offentliggjorde han det, som det hedder i Fortalen, med »Blossstellung eines politischen Systems« for Øje; Tendensen er altsaa heller ikke her gunstig overfor Ententemagterne. Iøvrigt er det tydeligt, at det kun drejer sig om et Udvalg af et større Materiale. Dokumenterne om Balkan-Krigen stopper f. Eks. pludselig op med den 1. London-Konferences Begyndelse i December 1912, og v. Siebert har ogsaa senere i *Süddeutsche Monatshefte* Januar 1922 offentliggjort nye Breve. Ved Bedømmelsen af Samlingens Værdi maa man have denne Tendens in mente, og med Erfaringerne fra den første Udgave af de belgiske Akter i frisk Minde har man sine Tvivl, hvor det gælder et ukontrollabelt Udvalg. For Resten kommer man ved den Siebertske Samling uvilkaarligt til at tænke paa den »Side, der bevarer gamle Sympathier for Tyskland«, og hvorfra Berlin-Regeringen fik de Efterretninger angaaende de russisk-engelske Forhandlinger om en Marinekonvention i Sommeren 1914, som »Norddeutsche Allgemeine Zeitung« offentliggjorde 15. Oktober samme Aar. I Følge Prof. Schiemann skal den tyske Regering regelmæssigt siden 1909 have modtaget den Slags hemmeligt Materiale fra en Funktionær ved det russiske Gesandtskab i London¹.

Lidt senere var den officielle russiske Udgivervirksomhed

Geheimdokumente, men denne er udsolgt. Et fuldt ud brugeligt fransk Referat af disse Aktstykker i Émile Laloy: *Les documents secrets des archives du ministère des affaires étrangères de Russie publiés par les Bolcheviks* (Paris 1920).

¹ Schiemanns Udtalelse refereret i Edv. Bull: *Verdenskrigens Utbrud* (Kristiania 1923) S. 37.

bleven genoptaget med *Bidrag til det fransk-russiske Forholds Historie 1910—14* (Moskva 1924), en Samling af den diplomatiske Korrespondance mellem Gesandtskabet i Paris og Udenrigsministeriet i Petrograd. Det samme Materiale har staaet til Raadighed for en fransk Venstresocialist eller Kommunist, René Marchand, som i Efteraaret 1921 paabegyndte Udgivelsen af en lignende Samling under Titlen *Un Livre Noir*. Dens første Bind foranledigede det franske Udenrigsministerium til Offentliggørelsen af en officiel Gulbog: *Documents diplomatiques. Les affaires balkaniques 1912—14*, hvis tre Bind blev afsluttede, inden Marchand i Efteraaret 1922 naaede at faa II. Bind af »Livre noir« ud. Men Strømmen af Publikationer er ikke standset hermed. Paa russisk Side er der ligefrem begyndt et periodisk Skrift: *Krasny-Archiv*, som skal offentliggøre mere Materiale, og muligvis herfra, muligvis gennem direkte Meddelelse fremkommer der stadig nye Bidrag ogsaa angaaende den nævnte Periode Historie (1910—14). Saaledes offentliggjorde Bladet »L'Humanité« i Januar 1924 en Gruppe Akter til Belysning af russisk Pressepaavirkning i Paris; i Februar bragte Ullstein-Pressen nye Bidrag angaaende selve Krisedagene i 1914, væsentlig Dagsoptegnelser fra det russiske Udenrigsministerium, og i »Deutsche Rundschau« for April og Juni 1924 har Charles L. Hartmann udgivet yderligere diplomatisk Korrespondance mellem Petrograd og Paris. Det russiske Udenrigsministeriums Arkiv er aabenbart kommet i en forfærdelig Uorden ved Overføringen til Moskva. Allerede Marchand maatte i II. Bind af »Livre noir« indsætte en lang Række Numre, der rettelig hørte med i I. Bind, men som først senere er fremdragne af dette Kaos.

Det siger sig selv, at med en Udgivermaade som denne maa det Materiale, der er stillet til vor Raadighed, faa et temmelig tilfældigt og uoverskueligt Præg. De forskellige Samlinger har saaledes en Række identiske Numre, og Akter, der tidligere har været publiceret enkeltvis, dukker senere op i deres Sammenhæng. Dette er naturligvis uundgaaelige Mangler. Men hertil kommer, at man selvsagt ingen Garanti har for Oversættelsernes Nøjagtighed, og at v. Siebert og Marchand er gaaet til Værket med de mest primitive eller ganske manglende Begreber om Udgiverteknik. v. Sieberts Aktstykker er ordnet paa den vilkaarligste Maade efter Kapitler, og tidsmæssig Rækkefølge er ikke engang overholdt indenfor disse; til Tider forkorter han tilsyneladende ret vilkaarligt, og en Sammenligning mellem Benckendorffs Korrespondance fra 1914 hos ham (S. 809 ff.) og i »Livre noir« (II 318 ff.) viser, at der ogsaa er noget galt med hans Dateringer. Marchand har tilstræbt, men ikke kunnet gennemføre, en

kronologisk Ordning, og selv de sparsomste Oplysninger om selve Akterne, f. Eks. om deres oprindelige Sprog, søges forgæves. Man maa i det hele huske, at Formaalet med Offentliggørelserne er ethvert andet end et historisk-videnskabeligt. Marchand siger det selv i Fortalen; hans Hensigt er at afsløre »cette diplomatie sinistre« (deraf Bogens Titel). Og man føler her hele Tiden hans Pegepind gennem versalerede Udhævelser, som ogsaa typografisk set virker irriterende. I mange Tilfælde er det forevrigt slet ikke Diplomatiets, men de dengang herskende nationale Blok-Politikere, som skal stilles i Gabestokken hermed, navnlig Poincaré, ligesom den franske Presses Tilgængelighed for finansiell Paavirkning understreges. Dette sidste er imidlertid i al sin Mislighed en gammelkendt Sag, som man ikke behøver Marchands Fremhævelser eller hemmelige Akter for at vide Besked om¹.

Hertil kommer, at der i de senere Publikationer aabenbart er løbet i hvert Fald noget med, som ikke vil staa for en strængere Kritik. Der kunde anføres mere, men karakteristisk er en Depeche af 21. Juli 1913, som gengives i »Deutsche Rundschau« Juni 1924 S. 226—28, hvori den russiske Gesandt i Paris, Isvolsky, refererer en Samtale med Republikens Præsident, af hvilken han mener at kunne slutte, at Poincaré antog, at »Tidspunktet til at virkeliggøre vor traditionelle Politiks hundredaarige Maal endelig er kommet« ligesom til at genvinde Elsass-Lothringen. Det passer daarligt med, hvad vi ellers ved om Præsidentens Opfattelse, men mere fældende er det, at Isvolsky i samme Depeche lader Poincaré nævne »Caillaux, Herriot og Painlevé« som de Social-Radikales ledende Mænd, endskønt Painlevé dengang vitterlig tilhørte de republikanske Socialister (Briands Gruppe). Sammenstillingen af Trekløveret Caillaux, Herriot og Painlevé, af hvilke de to sidstnævnte endnu 1913 var nye i Politik, svarer derfor langt bedre til Situationen, som den kendes ti Aar længere fremme i Tiden. Det er den, som har præget den ret øjensynlige Forfalskning. Og betegnende nok er dette Dokument heller ikke kommet med i den officielle tyske Oversættelse af Moskva-Materialet: *Der diplomatische Schriftwechsel Iswolskis 1911—1914 I—IV* (Berlin 1924).

Denne Udgave, der er besørget for det tyske Udenrigsministerium af Friedrich Stieve, og hvis ydre Form svarer til »Die grosse Politik der europäischen Kabinette«, repræsenterer et Forsøg paa at bringe Orden i Forvirringen gennem en kronologisk Sammenstilling af den hos Siebert, i »Livre noir«, »L'Humanité«

¹ Smlgn. Theodor Wolff: Das Vorspiel I (München 1924) S. 270—71.

og »Bidrag« foreliggende Depecheveksling mellem Petrograd og Paris. Det er kun lykkedes saa som saa; fuldt Overblik har Udgiveren ikke haft; han er f. Eks. ikke opmærksom paa, at hans Nr. 404 er identisk med Siebert S. 533—34, og skønt Samlingen er bleven forøget med c. 550 hidtil utrykte Dokumenter, er det hele dog for fragmentarisk til, at Pagina-Henvisningen til de i Teksten citerede Akter har ladet sig gennemføre. Det virkelig betydningsfulde ved Stieves Samling er dens nye Numre, som paa en Række Punkter fylder Huller ud, og som navnlig giver flere af Sazonofs Instrukser, end vi tidligere har kendt. Titelen »Der diplomatische Schriftwechsel Iswolskis« er derfor misvisende, men den aabenbarer, at den agitatoriske Tendens heller ikke hviler i denne Sammenhæng. Isvolsky bliver nemlig fra tysk Side fremstillet som den personificerede Krigsophidselse, ligesom »Indkredsningsspolitiken« i sin Tid stadig sættes i Forbindelse med Kong Edwards Navn.

Stieves Samling naaer ikke ud over Juni 1914, berører altsaa kun lige Mordet i Serajevo; de tidligere nævnte gaar videre til Juli og August, og deres Indhold bliver altsaa identisk med nogle af Numrene i den russiske Orangebog fra 1914. Det er her af betydelig methodisk og teknisk Interesse at sammenligne de forskellige Tekster, fordi vi saaledes bliver i Stand til at afgøre, om en officiel Udgave virkelig lader saa meget tilbage at ønske, som man har sagt. En saadan Undersøgelse viser, at Akterne er stærkt beklippede, og i visse Tilfælde er Orangebogens Version snarest en »Repertoire«-Gengivelse af Originalerne¹. Men ved Udeladelserne har iøvrigt rimelige politiske Hensyn gjort sig gældende. Efter at den hellige Enhed i Frankrig var slaaet fast den 25. August 1914 med Udvidelsen af Kabinettet Viviani, vilde det have set underligt ud i den russiske Orangebog at læse Referater af Poincarés Bemærkninger en Maaned tidligere angaaende Partiernes formentlige Stilling, ligesom hans Formodninger om Englands Holdning ikke vilde have været paa deres Plads. Selvfølgelig er Orangebogen redigeret i en bestemt Hensigt, og et ikke medtaget Telegram af 31. Juli fra Sazonof til Isvolsky hørte saaledes afgjort med i et fuldt loyalt Udvalg², men dette er i

¹ De tidligere omtalte Publikationer i Ullstein-Pressen giver forøvrigt Indtryk af, at der i det russiske Udenrigsministerium er ført en ret fyldig Regest over indgaaede og udgaaede Skrivelser og Telegrammer, og at det i mange Tilfælde kan være den og ikke Originalen, som er lagt til Grund for Orangebogens Gengivelse af vedkommende Aktstykke.

² Noget andet er, at selve den paagældende Sag laa nogenlunde klar efter Fremkomsten af den østrigske Rødbog fra 1915. Det er et Eksempel

Grunden ogsaa den eneste virkelige Mangel. De andre Udeladelser forandrer ikke Helhedsbilledet, og det er ganske urimeligt at tale om »Forfalskninger«¹. Undertiden maa man forøvrigt tvivle paa, at de strenge Kritikere fuldt forstaar, hvad de taler om; naar det f. Eks. hedder i »Livre noir« (II 278¹) om et Telegram af 26. Juli 1914 fra den russiske Chargé d’Affaires i Paris: »publié incomplètement et inexactement dans le Livre-Orange No. 28«, saa vil man ved Sammenligning se, at Unøjagtighederne ikke er andre end dem, der altid vil og maa findes ved Gengivelse af Telegrammer i den Slags Publikationer; et ordret Aftryk vilde jo nemlig straks røbe Telegram-Coden. Den Regel hører med til den officielle Udgivertekniks A.B.C., og naar man ser en Bemærkning som den ovenciterede, er det, man spørger: Skyldes den Uvidenhed eller noget værre?

Tilbage staar endnu kun at omtale den ovenciterede franske Gulbog om Balkan-Politiken 1912—14. Ogsaa her er en Sammenligning med Publikationerne fra de russiske Arkiver ganske lærerig. Den officielle Samling indeholder nemlig væsentlig, hvad man kunde kalde diplomatiske »definitiva«: endelige Forslag til de andre Regeringer, Beslutninger og positive Henvendelser fra Gesandternes Side, derimod næsten intet om de Overvejelser, forberedende Forhandlinger og Udjævning af Modsætninger, som de andre svulmer af. Det er et Slags politisk Skelet, som de mere personlige Beretninger i de uofficielle Samlinger forsyner med Kød og Hud. Men samtidig giver Gulbogen saa velsignet klar Besked om de Skridt, som er taget, de Ting, som er sket, hvad der til syvende og sidst alligevel er af mere Værdi ved Bedømmelsen af den Politik, der er ført, end den megen Udenomssnak.

Som man vil se, er det paa ingen Maade noget lydeløst Kildemateriale, der saaledes er stillet til vor Raadighed. Alligevel er det brugeligt, og paa Grundlag af dette, de samtidige officielle Publikationer og Memoirelitteraturen, der spredtvis giver noget af det personlige Brevstof, som Aktsamlingerne mangler, lader det sig nu gøre at skrive Europas diplomatiske Historie i Aarene

paa, hvor lidt virkeligt nyt Stof vi kan vente os til selve Krisens Historie fra de andre udenrigsministerielle Arkiver.

¹ Saaledes: Die Fälschungen des russischen Orangebuches. Der wahre Telegrammwechsel Paris—Petersburg bei Kriegsausbruch herausgegeben von Freiherrn G. von Romberg (Berlin u. Leipzig 1922). En Rekonstruktion af Orangebogen ved Hjælp af det senere tilkomne, væsentlig »Livre noir«s og »Bidrag«s Materiale. Det nye er her trykt med rød Type! v. Romberg gengiver imidlertid ikke blot Udeladelserne i de engang offentliggjorte Telegrammer, men tager ogsaa helt nye Akter med, som han mener passende kunde have staaet i Orangebogen! Da det jo altid vil dreje sig om et Udvalg, bliver noget saadant ganske vilkaarligt.

mellem 1908 og 1914, endda betydelig mere dybtgaaende end Debidour¹ i 1891 kunde gøre det for 19. Aarhundredes Vedkommende. Og dog vil den Fremstilling, som foreløbig kan gives, paa mange Punkter faa en sporadisk Karakter; naar f. Eks. Benckendorff 29. November 1912 telegraferer hjem fra London, hvorledes Sir Edward Grey har advaret den tyske Gesandt mod Følgerne af den i Berlin herskende Opfattelse, at England under alle Omstændigheder vil blive neutral, saa er det et diplomatisk Skridt, der ganske svarer til dem, den britiske Udenrigsminister tog baade under Agadir-Krisen 1911 og inden Fredsbrudet 1914, men foreløbig ved vi ikke andet om denne Episode, end hvad der findes hos Siebert S. 602—03. Her vil kommende Bind af »Die grosse Politik« og den bebudede engelske Publikation naturligvis give en fastere Sammenhæng.

Noget andet er, at selv om det fremkomne Materiale endnu ikke gør en virkelig pragmatisk historisk Skildring mulig, er det fuldt ud tilstrækkeligt til at skabe Erkendelse angaaende Stormagternes politiske Holdning under det skæbnesvangre Spil. Og medens de foreliggende Aktsamlinger altsaa giver værdifulde Bidrag til en fyldigere Fremstilling af Tidens diplomatiske Historie, har de paa ingen Maade, som Marchand siger i Fortalen til »Livre noir«, »afsløret en Afgrund, som selv ikke (det gamle Diplomatis) Modstandere drømte om«. Det Forsøg, der er blevet gjort paa med disse Dokumenter i Haanden at vælte Ansvar for Krigen over paa Entente-Magterne, ja til Tider paa at underbygge en Beskyldning om, at Statsmænd som Poincaré og Isvolsky ligefrem har forberedt et Overfald paa Tyskland, er ikke lykkedes.

Beviset for den her fremsatte Paastand kan naturligvis kun føres udtømmende gennem en samlet Skildring af den storpolitiske Udvikling i de afgørende Aar før Krigen, hvilket falder ganske udenfor denne Redegørelses Rammer, og jeg maa her nøjes med at belyse, hvad det drejer sig om, med et Par typiske Eksempler.

Meget omtalt er saaledes en interdepartemental Raadslagning i Petrograd den 21. Februar 1914 angaaende Ruslands Holdning overfor Tyrkiet og Stræde-Spørgsmaalet under de nye af Balkan-Krigene skabte Forhold; den har allerede været kendt fra de første bolshevikiske Akthefter² og er bleven udnyttet i den tyske Hvidbog fra 1919³.

Efter tysk Fremstilling skal Sazonof her »uden Omsvøb« have

¹ Histoire diplomatique de l'Europe I—II (Paris 1891).

² Laloy l. c. No. 23 bis.

³ l. c. 169 ff.

sagt, at man ikke kunde regne med, at en Aktion mod Stræderne lod sig foretage uden som Led i en europæisk Krig — — — (og) Rusland har den historiske Opgave at udbrede sit Herredømme til Stræderne¹.

Dette giver imidlertid et grundfalsk Indtryk af, hvad der virkelig foregik ved nævnte Lejlighed. Forudsætningen for alle de russiske Overvejelser, som ogsaa var af militær og maritim Art, er nemlig, at Tyrkiet efter det, der var sket, i en nærmere eller fjærnere Fremtid gik sin Opløsning imøde, og i saa Fald maa Rusland varetage sine Interesser. Fremgangsmaaden med Benyttelsen af disse Aktstykker fra tysk Side er altsaa helt den samme, som da man i 1914—15 propaganderede med Indholdet af Samtalerne mellem den engelske Militærattaché og den belgiske Generalstabschef uden at nævne, at Forudsætningen for disse Drøftelser altid var en forudgaaende tysk Krænkelser af Belgiens Neutralitet.

At det forholder sig med Raadslagningen i Februar 1914, som udviklet ovenfor, fremgik allerede ganske klart ved en uheldet Læsning af det Materiale, som forelaa i 1919, men det bliver fuldkommen selvindlysende, naar man nu gennem »Livre noir«² kender den Indberetning fra Sazonof til Czaren (af 5/12 1913), som laa til Grund for alle disse Overvejelser. Og man ser samtidig, hvorledes det Standpunkt, som her udvikles, ligger i direkte Fortsættelse af det, der havde været Petrograd-Kabinettets — men selvfølgelig ikke Panslavisternes — Orient-Politik lige siden 1820-erne: at bevare Tyrkiet som en særlig, men svag og af Rusland afhængig Stat, og saaledes at ingen anden Magt fik Herredømmet i Konstantinopel³. Det var denne Opfattelse, som dikterede den milde Fred i Adrianopel 1829 og Traktaten af 8. Juli 1833 i Hunkiar Iskelessi⁴, og hvad der fremkaldte Krigene paa Balkan gennem den næste 85 Aar, var ikke denne Politik, men Nationalitets-spørgsmaalene. Efter Omvæltningen 1912—13 mente man imidlertid i Petrograd, som saa ofte før, at Tyrkiets Opløsning var rykket nær, og under disse Forhold prøvede Czar-Magten endnu engang, hvad man klart forstod paa østrigsk Side, at vinde samme

¹ Citatet fra Bethmann Hollweg: Betrachtungen zum Weltkrieg I 91, der tilføjer: »Jeder Kommentar erübrigt sich«. Smlgn. Hans Delbrück: »Contemporary Review« Marts 1921 S. 329.

² II 363 ff.

³ Smlgn. Martens: Revue de droit international IX 69—72, Traitées de la Russie IV 439 og Goriainow: Le Bosphore et les Dardanelles (Paris 1910) S. 25.

⁴ Gyldendals Verdenshistorie VI 44—46 og 55.

Indflydelse i Stambul som i Trediverne¹. Men samtidig regnede man med en Krise, og denne Følelse forhøjedes ved Sazonofs skarpe Erkendelse af (Beretning til Czaren af 7/20 Januar 1914), at Østrig-Ungarn kunde komme til at staa overfor Valget mellem »en gennemgribende Omformning af sit Statsvæsen paa føderalistisk Grund eller en Kamp paa Liv og Død for den endelige Sikring af det tysk-ungarske Mindretals Hegemoni . . . I et givet Øjeblik, navnlig hvis Tyskland er stemt derfor, kan den krigerske Strømning . . . vinde Overhaand«². Med en saadan Opfattelse af Stillingen — og Begivenhederne i Sommeren 1914 har egentlig ikke gjort den til Skamme — var det ganske naturligt at overveje, hvad den russiske Regering vilde gøre, hvis »Forholdene skulde tvinge os til at beskytte vore Interesser ved Bosporus og Dardanellerne«³.

Et andet Eksempel vil give en Prøve paa, hvorledes løsrevne Citater kan misbruges. Isvolsky refererer i et Telegram af 29. Januar 1913 en Udtalelse af Poincaré paa følgende Maade:

Efter hvad han (Poincaré) sagde, er det af den højeste Betydning for den franske Regering forud at kunne forberede den franske offentlige Mening paa Deltagelse i en Krig, som kan udbryde paa Grund af Balkan-Spørgsmaalet.

Denne Passus, der fremhæves stærkt i Marchands Udgave, er bleven brugt til at bevise, at Poincaré tænkte sig at tage en Krig paa Balkan-Konflikten og vilde forberede Offentligheden herpaa. At et saadant Propaganda-Arbejde skulde være nødvendigt, svarer ganske vist ikke til andre Paastande om, at det franske Folk higede efter Revanche og Elsass-Lothringens Tilbageerobring; en saadan Plan passer ogsaa daarligt ind i den Politik, som faktisk førtes fra fransk Side, og i og for sig behøver der heller ikke at ligge en saadan Mening i selve Citatet, men det hele bliver klart, naar man ser Udtalelsen i sin Sammenhæng.

Den 20. Januar 1913 havde Jonnart overtaget Udenrigsministeriet efter Poincaré, som var bleven valgt til Republikens Præsident. Under sin første Samtale med den russiske Gesandt (28. Januar) forsikrede den nye Udenrigsminister, at Frankrig vilde opfylde alle sine Alliance-Forpligtelser, men da den franske Regering maatte regne med Kamrene og den offentlige Mening, bad han om, at Petrograd-Kabinettet »ikke vilde tage noget

¹ Militærattaché-Beretning fra Konstantinopel (Conrad: Aus meiner Dienstzeit III 649 ff.).

² Livre noir II 374.

³ I Virkeligheden var Tysklands Standpunkt ganske tilsvarende (v. Conrad III 367).

Initiativ uden en foregaaende Tankeudveksling med det forbundne Frankrig¹. Baggrunden for denne Henstilling er, at Sazonof uden at raadspørge de andre Entente-Magter umiddelbart før Jul 1912 havde ladet den russiske Gesandt i Konstantinopel sige, at hvis Tyrkerne ved ikke at ville opgive Adrianopel, Janina og Skutari fremkaldte en Genoptagelse af Fjendtlighederne, maatte de ikke for sikkert regne med Ruslands fortsatte Neutralitet². Dette meget selvstændige Skridt fra Czar-Rigets Side havde skabt umaadelig Bevægelse i Paris³, og det er mod en Gentagelse af noget saadant, at Jonnart udtaler sig, og den samme Opfordring fremsættes altsaa af Poincaré den næste Dag⁴. Med andre Ord: Det er saa langt fra en Meddelelse om aggressive Planer fra fransk Side; det er en Advarsel til Russerne mod Fremfusenhed.

Man har til Tider opholdt sig ved de hyppige Erklæringer om Alliance-Troskab fra Franskmændenes Side, som formentlig skal have ægget Russerne frem⁵. I Virkeligheden betyder disse tværtimod ihærdige Forsøg paa at overvinde en aldrig slumrende Tvivl om den forbundne Magts Paalidelighed, en Tvivl, der ikke alene bunder i den forstaaelige Usikkerhed, som de evindelige franske Kabinetskifter maatte fremkalde, men som sikkert ogsaa havde sin Forklaring i manglende Tillid til det parlamentariske System i sin Helhed indenfor Petrograds Hof- og Regeringskredse, en Uvilje, som vi ogsaa kan møde hos Bismarck⁶, og som kunde virke lammende paa hans Politik i Firserne navnlig overfor England. Harmonisk var det gensidige Forhold indenfor To-Forbundet aldrig. Ogsaa Franskmændene havde deres Betænkeligheder, hvad Erfaringerne fra Björkö-Mødet i 1905 nok kunde give en vis Anledning til. Poincaré fik saaledes i Somren 1912 en Forskrækkelse i Livet, da han hørte om en forestaaende Sammenkomst mellem Kejser og Czar i den finske Skærgaard⁷.

Det maa være nok med disse Eksempler, men man spørger ved Beskæftigelsen med dette Materiale ofte sig selv, hvorledes Naiviteter, som de oven-anførte, kan være mulige. Forklaringen er vistnok, at under Krigtidens Propaganda er den ene Part bleven fremstillet som helt hvid, den anden som helt sort; og

¹ Livre noir II 13.

² Schriftwechsel II 402, Livre noir II 27 ff.

³ Schriftwechsel II 403.

⁴ Livre noir II 14—15. Isvolskys Telegram om Sagen efterfølges af et langt Brev af 30. Januar (ib. 18 ff.), tidligere kendt fra »Tägliche Weltstimme« 30-8-1919.

⁵ Se saaledes Livre noir I 325—26 346—47.

⁶ Die grosse Politik der europäischen Kabinette V 276—77.

⁷ Livre noir I 269—70, Schriftwechsel II 144.

dette er slaaet fast i Versailles-Traktaten. Paa den Side, som dette har ramt, føler man nu en næsten barnlig Glæde ved at kunne bevise, at Ententemagternes Politik ikke i sit Anlæg har været væsensforskellig fra Centralmagternes, og saa mener man at kunne dreje det hele om og rette den samme Beskyldning for overlagt Krigsforberedelse mod de Allierede; med lige saa ringe Ret som naar det er Tyskland, der bliver gjort til Syndebuk. Men Eksemplerne viser ogsaa en mærkelig Mangel paa Evne til objektivt at læse og fortolke et Aktstykke. De Misforstaaelser, som her begaas, er Anskuelsesundervisning i, at historisk Forskning ikke er at løbe til, og i hvor høj Grad den methodiske Skoling er nødvendig.
